

УДК 35

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-9\(27\)-264-273](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-9(27)-264-273)

Ахмедова Олена Олегівна доктор наук з державного управління, доцент, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанного бізнесу, Київський національний університет технологій та дизайну, вул. Мала Шияновська, 2, м. Київ, 01011, <https://orcid.org/0000-0003-1573-7710>

ПРІОРИТЕТНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Анотація. У статті проаналізовано чинну нормативно-правову базу України у сфері державної гендерної політики. Проведено огляд міжнародних інституцій, які обумовлюють стратегічні вектори забезпечення рівноправ'я чоловіків та жінок.

Визначено ключові проблеми та прогалини, які потребують доопрацювання в рамках удосконалення пріоритетних векторів розвитку державної гендерної політики України. Встановлено, що повномасштабне російське вторгнення, яке триває, посилює ці тенденції та створює додаткові стратегічні проблеми. Підтверджено, що найчастіше від проявів гендерної дискримінації у цих умовах потерпають жінки.

Встановлено наявність певних проблемних моментів у сфері державної гендерної політики, незважаючи на вдосконалення законодавства та виконання міжнародних зобов'язань.

Запропоновано пріоритетні вектори розвитку державної гендерної політики України у послідовності вирішення завдань із реалізації заходів скорочення випадків гендерно зумовленого насильства, програмної діяльності по забезпеченню гендерної рівності та ліквідації дискримінаційних формальних та неформальних інституційних норм та створенні гендерно орієнтованих умов праці та забезпечення інституційної підзвітності роботодавців.

Ключові слова: гендерна рівність, державна політика, маргіналізовані групи, дискримінація, законодавча база, реформи.

Akhmedova Olena Olehivna Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Tourism and Hotel and Restaurant Business, Kyiv National University of Technology and Design, St. Mala Shiyanyovska, 2, Kyiv, 01011, <https://orcid.org/0000-0003-1573-7710>

PRIORITY VECTORS OF THE DEVELOPMENT OF STATE GENDER POLICY OF UKRAINE

Abstract. The article analyzes the current legal framework of Ukraine in the field of state gender policy. An overview of the international institutions that determine the strategic vectors of ensuring the equality of men and women was carried out.

The key problems and gaps that need to be worked out as part of the improvement of the priority vectors of the development of the state gender policy of Ukraine have been identified. The ongoing full-scale Russian invasion has been found to exacerbate these trends and create additional strategic challenges. It has been confirmed that women most often suffer from manifestations of gender discrimination in these conditions.

It has been established that there are certain problematic moments in the field of state gender policy, despite the improvement of legislation and the fulfillment of international obligations.

The priority vectors for the development of the state gender policy of Ukraine are proposed in the sequence of solving the tasks of implementing measures to reduce cases of gender-based violence, program activities to ensure gender equality and eliminate discriminatory formal and informal institutional norms and create gender-oriented working conditions and ensure institutional accountability of employers.

Keywords: gender equality, state policy, marginalized groups, discrimination, legislative framework, reforms.

Постановка проблеми. Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків визнано в усьому світі найважливішим чинником досягнення сталого розвитку, а також умовою побудови правової та демократичної держави, в якій гарантуються та забезпечуються права і свободи людини. Дану ідею пролонгує також Уряд України у Державній стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року [5]. Світовий досвід у векторі розвитку державної гендерної політики підтверджує, що гендерна рівність і розширення прав та можливостей жінок і дівчат є фундаментальними для реалізації прав людини та ключовими для ефективних і сталих результатів розвитку. Тобто, щоб суспільство процвітало, люди різної статі повинні мати свободу вибору, соціальну підтримку та структури, щоб робити власний вибір і жити без насильства та жорстокого поводження. Вони повинні мати рівні права та можливості, а також паритетний і безпечний доступ до ресурсів і контроль над ними.

Досягнення гендерної рівності в суспільстві дозволить покращити загальну якість життя всіх людей протягом усього їхнього життя. Відповідно

прискорення гендерної рівності є невідкладним імперативом сучасного світу, який переживає безпрецедентну низку криз із непропорційно негативним впливом на жінок, дівчат та маргіналізовані групи. Не є винятком і Україна, де в умовах війни загострилися проблеми розвитку державної гендерної політики та гарантування рівноправ'я статей. Гендерна рівність у таких умовах є питанням справедливості та основою для мирного процвітаючого суспільства. При цьому досягнення гендерної рівності є надзвичайно складним завданням. Цей процес вимагає змін, що охоплюють закони та політику країни, діяльність державного та приватного секторів та особисте життя та потребує формування чіткого формулювання базових векторів державної політики у цьому напрямку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику сучасного стану розвитку державної гендерної політики досліджують у свої наукових працях вчені Лазор О. Д., Лазор О. Я., Юник І. Г., Назаренко М. О., питання формування гендерної свідомості суспільства вивчають Чоботько М. А., І. І. Чоботько, теоретичні підходи до удосконалення векторів державної гендерної політики обґрунтовують у своїх дослідженнях Яременко О.І., Намазова Ю.І.

Метою статті є дослідження сучасного стану інституційного забезпечення реалізації державної гендерної політики та визначення пріоритетних векторів її подальшого розвитку.

Виклад результатів дослідження. Гендерна рівність є не лише основоположною принципом справедливості, але й ключовим фактором для досягнення сталого економічного та соціального розвитку. Дискримінація на основі статі обмежує можливості людей, утруднює доступ до освіти, робочих місць та рівних умов розвитку [1]. Як показують результати досліджень, найчастіше від проявів гендерної дискримінації потерпають жінки. Різниця в доходах і можливостях чоловіків і жінок позбавляє економіку можливостей розвитку і значно скорочує людський капітал країни. З огляду на те, що жінки становлять 54 відсотки населення України, гендерна рівність є ключовим питанням розвитку та використання людських ресурсів. Наприкінці 2018 року розрив у середній заробітній платі жінок і чоловіків в Україні становив 22,3%, тоді як у фінансовій та страховій діяльності цей розрив становив 35%. Майже однако-вий рівень оплати праці для жінок і чоловіків існує в сферах, які не забезпечують високий рівень заробітку: адміністративне та допоміжне обслуговування, функціонування бібліотек, освіта. Окрім цього, повномасштабне російське вторгнення, що триває, посилює ці тенденції та продовжує жорстоко руйнувати кожен сферу життя в Україні [10]. Так, за період з 24 лютого 2022 року по 24 лютого 2023 року, прямі збитки в Україні оцінюються у понад 135 мільярдів доларів США, причому найбільше постраждали сектори житла, транспорту, енергетики, торгівлі та промисловості. На початку 2023 року ООН

підтвердила вбивство щонайменше 2296 жінок і дівчат з початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Справжні цифри, ймовірно, значно вищі. Жінки та їхні діти складають 90 відсотків із 7,9 мільйонів людей, які були змушені переїхати в інші країни. Серед переміщених осіб всередині України 68 відсотків – жінки. Багато з них втратили домівки та роботу та не мають доступу до базових соціальних послуг і захисту. За дванадцять місяців конфлікту 7,8 мільйона жінок і 2 мільйони дівчат у країні потребували допомоги [10].

Масове та тривале переміщення та призов на військову службу також спричинили гендерні наслідки, призвели до розділення сімей та збільшення розміру українських домогосподарств. Багато жінок стали єдиними годувальниками та опікунами у своїх сім'ях, що поставило їх у вразливе фінансове та соціальне становище. Війна також призвела до загострення нерівності та дискримінації, зростання гендерного насильства, включаючи домашнє насильство, сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, і торгівлю людьми.

Дані негативні тенденції гендерного розбалансування учені пояснюють наявністю у соціумі «атрибутивної гендерної стереотипізації, яка проявляється у асоціюванні жінки з теплотою, привітністю, ніжністю, емпативністю, що поряд з культом «берегині домашнього вогнища» сприймається несумісним із виконанням управлінських функцій» [8]. Діаметрально протилежними рисами наділяють чоловічу стать: наполегливість, амбітність, агресивність, незалежність, впевненість у собі, сміливість, кожна з яких вважається важливою для керівних посад. Даними метафоризмами у суспільстві виправдовують диференційованість гендерних статусів і своєрідну ортодоксію суспільної свідомості, яка зайняла провідне місце у формуванні «жіночої історії». Описаний феномен гендерної стереотипізації вважається історично сформованим і носить умовно есенціальний характер, тому його важко піддати державному регулюванню [8].

Незважаючи на тяжкі обставини війни, права жінок та гендерна рівність залишаються пріоритетом для українського уряду. Відзначимо основні кроки у напрямку розвитку державної політики гендерної рівності в Україні. Створення рівних можливостей для жінок і чоловіків щодо роботи та працевлаштування зайняли важливе місце серед складових Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і заходів із виконання Україною Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року. Окрім цього, підписавши низку міжнародних угод, Україна приєдналася та прийняла більшість ключових міжнародних і регіональних договорів про гендерну рівність і розширення прав і можливостей жінок (GEWE) і прав людини, а також інтегрувала ці зобов'язання в кілька національних законів і політик. Це зобов'язання, зокрема, закріплено в ухваленні або ратифікації: Конвенції про ліквідацію всіх

форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) (1979); Пекінська декларація та платформа дій (BPfA) (1995); Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 (2000) щодо жінок, миру та безпеки (1325 РБ ООН); та Цілі сталого розвитку (ЦСР) (2015). Крім того, нещодавно Україна приєдналася до ініціативи G7 Biarritz Partnership for Gender Equality (2020); Міжнародна коаліція рівної оплати праці (EPIC), очолювана ООН-Жінки, Міжнародною організацією праці (МОП) та Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР); і приєднався до Коаліції дій рівності поколінь. У 2022 році Україна ратифікувала Конвенцію Ради Європи про запобігання та боротьбу з насильством щодо жінок і домашнім насильством (Стамбульська конвенція) та за широкої участі жінок та жіночих організацій оновила Національний план дій щодо Резолюції РБ ООН 1325, щоб відобразити нові виклики військового часу, в т.ч. пов'язане з конфліктом сексуальне насильство та торгівля людьми; та нової Державної стратегії забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків до 2030 року, а також розроблено стратегію усунення гендерного розриву в оплаті праці в Україні.

Водночас в Україні сформована широка законодавча база для створення умов для розширення прав і можливостей жінок, серед яких відзначимо:

КЗпП – забороняє будь-яку дискримінацію у сфері праці. Порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме чи опосередковане обмеження прав працівників за широким колом ознак, не пов'язаних з характером праці чи умовами праці. його продуктивність.

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» – забезпечує жінкам і чоловікам рівні права та можливості у працевлаштуванні, просуванні по службі та перепідготовці.

Закон України «Про зайнятість населення» – забороняє розміщення дискримінаційних оголошень або оголошень про роботу, будь-які твердження дискримінаційного характеру, а також вимагати від осіб, які шукають роботу, надання інформації про своє особисте життя, передбачено включення до колективних договорів положень, що забезпечують рівні права та можливості жінок і чоловіків.

Серед основних завдань цих документів відзначимо зменшення розривів у середній заробітній платі жінок і чоловіків; покращення безпеки та здоров'я; підвищення конкурентоспроможності вразливих верств населення (внутрішньо переміщених осіб, осіб з інвалідністю, жінок, які проживають у сільській місцевості), а також прискорення їх адаптації до нових економічних відносин; сприяння розвитку гнучких режимів зайнятості, підприємництва та самозайнятості з урахуванням статі, віку, місця проживання, освітнього, професійного рівня, рівня матеріального забезпечення, особливих обставин життя; подолання дискримінації у сфері праці та зайнятості, включаючи

захист матерів від дискримінації у сфері праці, а також жінок, які годують груддю; створити умови для поєднання оплачуваної роботи з роботою по дому, підвищення рівня зайнятості жінок віком 25-44 роки, які мають дітей віком до 5 років.

Загалом усі зазначені гендерні ініціативи у парламенті демонструють, що Верховна рада України намагається імплементувати гендерні підходи у своїй діяльності. Однак, вітчизняні дослідники [2] акцентують увагу на певних гострих проблемах у сфері реалізації гендерної політики в Україні, серед яких:

- відсутність плану реалізації гендерної політики у Верховній раді України;
- брак інституційного закріплення функцій, пов'язаних з гендерною політикою, в апараті Верховної Ради України;
- недостатня гендерна компетентність народних депутатів та апарату Верховної Ради України.

Наявність певних проблем, незважаючи на вдосконалення законодавства та виконання міжнародних зобов'язань підтверджують також результати звітів Global Gender Gap за 2020–2023 рр. [9], що розширює спектр можливостей для покращення політики просування гендерної рівності в Україні. Зокрема, у 2023 році Україна зайняла 81 місце у рейтингу показників гендерної рівності серед 146 країн, а у 2020 році займала 59 місце. Тобто, це в черговий раз підтверджує, що в умовах війни потрібні додаткові заходи з урегулювання гендерночутливих проблем. Однією із головних дилем, залишається недостатня правова поінформованість громадян щодо гендерної дискримінації, а також необізнаність із процедурами, органами та установами, які протидіють гендерній дискримінації в різних сферах – від запобігання домашньому насильству до протидії порушенням гендерних прав на робочому місці. Часто вони не можуть виявити гендерну дискримінацію в сімейному житті (включаючи випадки насильства), на роботі та в суспільстві. Для вирішення цього питання вдосконалюється відповідне законодавство, розширюється мережа центрів безоплатної правової допомоги, жінки працюють в антидискримінаційних органах (наприклад, Експертна рада з питань запобігання та протидії дискримінації за ознакою статі при Міністерстві). соціальних питань) [7].

Відзначимо, що у вирішенні даних проблем особливу роль відведено організації «ООН-Жінки», яка протягом тривалого часу активно підтримує місцеві пріоритетні сфери в Україні – від збільшення участі в політичному житті до інтеграції гендерної проблематики в державну політику та економічний розвиток – для сприяння роботі місцевих органів влади,

очолюваних жінками. Відповідно до пріоритетів ООН, основні вектори державної політики в сучасних умовах пропонується зосередити на:

- посиленні локалізації, зміцненні місцевої гуманітарної допомоги з урахуванням гендерної проблематики, яку очолюють жінки, і забезпеченні того, щоб досвід переміщених осіб, жінок і дівчат із груп ризику та вразливих категорій залишався на першому місці;
- посиленні партнерства з жіночими громадськими об'єднаннями, національними жіночими механізмами та організаціями ООН для ефективного реагування на потреби жінок і дівчат;
- забезпеченні лідерства думки через посилення знань та досвіду;
- використанні координаційного мандату та партнерства ООН Жінки в Україні;
- створенні та розширенні присутності груп підтримки ближче до постраждалого від війни населення.

Можемо узагальнити пріоритетні вектори розвитку державної гендерної політики України у три основні блоки (рис. 1).

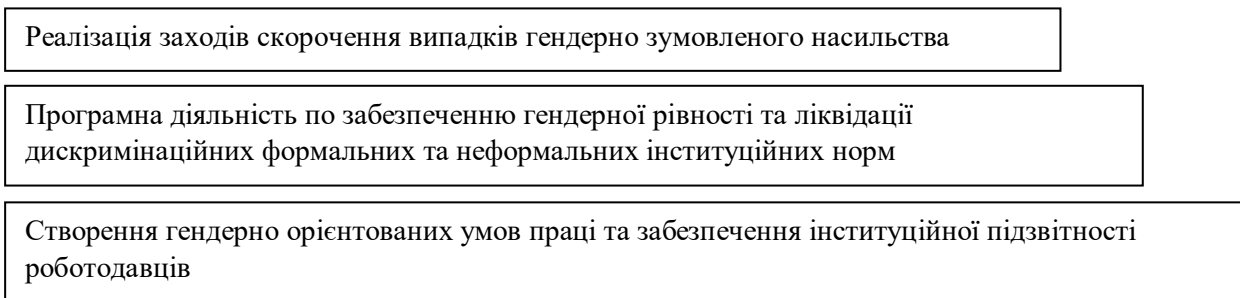

Рис. 1. Пріоритетні вектори розвитку державної гендерної політики України

Джерело: сформовано автором

Дані кроки забезпечать реалізацію основних пріоритетів, виходячи із наявного в Україні інституційного комплексу нормативно-правових актів та умов міжнародних зобов'язань:

- боротьба із системними упередженнями та дискримінацією, включаючи сексуальні домагання, та підтримки прав людини жінок;
- підвищення економічної безпеки та можливостей шляхом усунення структурних перешкод для участі жінок у робочій силі та шляхом зменшення розриву в оплаті праці та матеріальному забезпеченні;
- підтримка гендерної рівності і боротьба з гендерними стереотипами;
- просування гендерної рівності у керівництві;

- розширення доступу до комплексної медичної допомоги, усунення
- запобігання та реагування на всі форми гендерного насильства;
- визнання потреб жінок і дівчат в умовах гуманітарної кризи та допомога в розвитку і адаптації.

Інструментарій із реалізації зазначених пріоритетів дозволить розширити Україні проєкт Ради Європи «Сприяння гендерній рівності в Україні» (Pro-GE) [6], який було започатковано під час першого засідання Керівного комітету 22 лютого 2024 року. До даної ініціативи входять представники українського уряду, міжнародних організацій, організацій громадянського суспільства та Ради Європи з метою об'єднання зусиль гарантування рівноправності в Україні відповідно до міжнародних конвенцій і стандартів, а також співпраці між зацікавленими сторонами. Особливу підтримку просування гендерної рівності в Україні виражає Рада Європи, що ілюструє План дій для України на 2023-2026 роки, а також Державна стратегія забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року. Документи фокусують увагу на квадрокомплексі стратегічних цілей:

1. Ефективному та злагодженому функціонуванні національного механізму забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків.
2. Ефективній протидії усім формам насильства, у тому числі пов'язаному з конфліктом.
3. Забезпеченні жінкам та чоловікам рівних прав та можливостей людського розвитку у сфері освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури та спорту та ін.
4. Забезпеченні рівної участі жінок та чоловіків у різних сферах економічної діяльності.

Висновки. Отже, пріоритетні вектори розвитку державної гендерної політики України сфокусовані на досягненні стратегічних цілей по зменшенню гендерних диспропорцій, викоріненню гендерного насильства та пом'якшенні його шкідливих наслідків, посиленні діяльності жінок і дівчат та сприянні структурним змінам, націленим на вирішення корінних причин гендерної нерівності і просуванні справедливих гендерних норм. Це дозволить частково вирішити комплекс наявних гендерних проблем. Одночасно даний процес вимагає широкого спектру заходів, включаючи усвідомлення та освіти суспільства про гендерні питання, удосконалення законодавчої бази, створення рівних можливостей для жінок та чоловіків у всіх сферах життя, а також розвитку програм та ініціатив, спрямованих на вирішення конкретних проблем. Подолання гендерних проблем є важливою складовою будь якої стратегії сталого розвитку та побудови справедливого суспільства. Просування гендерної рівності та рівності є питанням прав людини, справедливості та справедливості. Це також стратегічний імператив, який зменшує бідність і

сприяє економічному зростанню, розширює доступ до освіти, покращує показники здоров'я, сприяє політичній стабільності та сприяє розвитку демократії. Повна участь усіх людей – у тому числі жінок і дівчат у всіх аспектах нашого суспільства є важливою для економічного добробуту, здоров'я та безпеки нашої країни.

Література:

1. Бахмач А. Гендерні практики міжнародного досвіду. *Humanities studies*. 2024. Вип. 18. С. 9-17.
2. Лазор О. Д., Лазор О. Я., Юник І. Г., Назаренко М. О. Особливості інституційної імплементації гендерної політики в Україні. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 5 (33). С. 171 – 188.
3. Офіційний веб-сайт ООН Жінки в Україні. URL: <https://ukraine.unwomen.org/uk>
4. Офіційний веб-сайт United States government (USAID). URL: <https://www.usaid.gov/>
5. Офіційний веб-сайт Урядового порталу. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/>
6. Проект: «Сприяння гендерній рівності в Україні» (Pro-GE). URL: [https://www.coe.int/uk/web/kyiv/promoting-gender-equality-in-ukraine-pro-ge-#{%22261660950%22:\[0\]}](https://www.coe.int/uk/web/kyiv/promoting-gender-equality-in-ukraine-pro-ge-#{%22261660950%22:[0]})
7. Чоботько М. А., І. І. Чоботько. Підвищення гендерної свідомості суспільства – шлях до рівності в сфері оборони та безпеки. *Вісник Національного університету оборони України*. 2024. Вип. 3. С. 148-162.
8. Яременко О.І., Намазова Ю.І. Теоретико-методичні засади формування гендерної політики органів публічного управління. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Том 33 (72) № 2 2022. С. 119-124.
9. Global Gender Gap 2023. URL: <https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2023/>
10. Ukraine: Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA2). URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2023-03/P1801740d1177f03c0ab180057556615497.pdf>

References:

1. Bahmach, A. (2024). Gender practices of international experience. *Humanities studies*, 18, 9-17 [in Ukrainian].
2. Lazor, O. D., Lazor, O. Ja., Junik, I. G., Nazarenko, M. O. (2024). Peculiarities of institutional implementation of gender policy in Ukraine. *Naukovi innovacii ta peredovi tehnologii - Scientific innovations and advanced technologies*, 5 (33), 171 – 188 [in Ukrainian].
3. Oficijnij veb-sajt OON Zhinki v Ukraïni [Official website of UN Women in Ukraine]. *ukraine.unwomen.org* Retrieved from <https://ukraine.unwomen.org/uk> [in Ukrainian].
4. Oficijnij veb-sajt United States government (USAID) [Official website of the United States government (USAID)]. *www.usaid.gov* Retrieved from <https://www.usaid.gov/> [in Ukrainian].
5. Oficijnij veb-sajt Urjadovogo portalu. Єdinij veb-portal organiv vikonavchoï vladi Ukraïni [Official website of the Government Portal. The only web portal of executive authorities of Ukraine]. *www.kmu.gov.ua* Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/> [in Ukrainian].
6. Proekt: «Sprijannja rendernij rivnosti v Ukraïni» (Pro-GE) [Project: "Promotion of gender equality in Ukraine" (Pro-GE)]. *www.coe.int* Retrieved from [https://www.coe.int/uk/web/kyiv/promoting-gender-equality-in-ukraine-pro-ge-#{%22261660950%22:\[0\]}](https://www.coe.int/uk/web/kyiv/promoting-gender-equality-in-ukraine-pro-ge-#{%22261660950%22:[0]}) [in Ukrainian].

7. Chobot'ko, M. A., Chobot'ko, I. I. (2024). Pidvishhennja gendernoï svidomosti suspil'stva – shljah do rivnosti v sferi oboroni ta bezpeki [Raising the gender awareness of society is the way to equality in the field of defense and security]. *Visnik Nacional'nogo universitetu oboroni Ukraïni - Bulletin of the National Defense University of Ukraine*, 3, 148-162 [in Ukrainian].

8. Jaremenko, O.I., Namazova, Ju.I. (2022). Teoretiko-metodichni zasady formuvannja rendernoï politiki organiv publicnogo upravlinnja [Theoretical and methodological principles of the formation of gender policy of public administration bodies]. *Vcheni zapiski TNU imeni V.I. Vernads'kogo - Academic notes of TNU named after V.I. Vernadskyi*, 33 (72), 2 2022, 119-124 [in Ukrainian].

9. Global Gender Gap 2023. *www.weforum.org* Retrieved from <https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2023/> [in English].

10. Ukraine: Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA2). *ukraine.un.org* Retrieved from <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2023-03/P1801740d1177f03c0ab180057556615497.pdf> [in English].